
17. listopad jako symbol a inspirace

17. listopad jako symbol a inspirace

Vaše magnificence, vážení členové akademické obce, vážení hosté!

Dovolte, abych Vás přivítal také jménem nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových jako spolupořadatele tohoto koncertu a shromáždění k 17. listopadu. 17. listopad jako mezinárodní studentský den se stal symbolem a inspirací. Je symbolem odporu vysokoškoláků proti totalitnímu nacismu a boje za svobodu a demokracii i symbolem solidarity demokratů vysokých škol bez ohledu na hranice států. O 17. listopadu jako Mezinárodnímu dnu studentstva rozhodli studenti z různých států světa v Londýně v době druhé světové války k uctění statečného postoje českých vysokoškoláků v Praze v r. 1939 a na znamení solidarity s nimi.

Po demonstracích 28. října 1939, při nichž Pražané se přihlásili znovu k československé státnosti a k prezidentu Benešovi jako své hlavě státu, zemřel v důsledku střelby okupačních jednotek student medicíny Jan Opletal a 17. listopadu po jeho pohřbu byli zastřeleni vedoucí studentští funkcionáři, jak to připomněl již pan rektor, studenti byli odvezeni z kolejí do koncentračních táborů a vysoké školy byly uzavřeny. Perzekuce českých vysokých škol nebyla jen reakcí na předchozí odpor českého národa v době, kdy německá vojska dosahovala na všech frontách války vítězství, ale byla uskutečněním plánů okupační moci omezit vzdělanost českého národa a připustit jen získání takových znalostí, které by byly potřebné pro podřízené postavení Čechů.

Solidarita s českými vysokoškoláky se projevila také tím, že univerzita v Oxfordu umožnila českým studentům medicíny, kteří uprchli do zahraničí, pokračovat ve studiu a díky dekretu prezidenta republiky bylo rozhodnuto, že mohou v souladu s tradicemi Univerzity Karlovy je ukončit. Univerzita Karlova tak díky této britské solidaritě skrze členy své akademické obce pokračovala ve své činnosti v zahraničí.

Také solidarita českého národa v meziválečné době se uplatňovala vůči demokraticky zaměřeným německým spoluobčanům i vůči uprchlíkům z Německa a Rakouska ve třicátých letech, kteří byli pronásledováni z důvodů rasových i politických. Byla založena na hodnotách demokracie, formulovaných Masarykem, kterými se řídilo předmnichovské Československo. V dubnu letošního roku jsme si to připomněli za účasti delegace Univerzity Karlovy při odhalení pamětní desky na místě rodného domu významného právního teoretika, státovědce demokratického zaměření, spoluautora rakouské ústavy a profesora na rakouských a německých univerzitách Hanse Kelsena. K této příležitosti vydala Univerzita Karlova soubor dokumentů o tom, jak československá vláda v r. 1933, když profesor Kelsen musel ukončit své přednášky ve Frankfurtu nad Mohanem, usilovala o jeho přijetí na německou univerzitu v Praze. Snaha československé vlády byla nakonec úspěšná a profesor Kelsen získal místo profesora a stal se československým státním občanem. Byl to jeden z mnoha příkladů solidarity demokratických sil v Československu, jehož politika byla určována v této oblasti idejemi T. G. Masaryka a jeho spolupracovníků s demokraty jinde ve světě. Je to užitečné připomenout také v současné době, kdy probíhají střety o hodnoty Masarykova ideového odkazu a prosazují se snahy o odmasarykovštění českého státu, jeho demokratických, sekulárních a plebejských tradic, kterých byl Masaryk ztělesněním. Právě k těmto tradicím se přihlašovali občané 28. října 1939 a tyto tradice měly být potlačeny teroristickým zásahem 17. listopadu 1939. Masarykovo Československo trvalo jen dvacet let, přesto jeho odkaz zůstal živý v době války a zápas o jeho udržení a obnovení pokračoval i v letech poválečných. V těchto idejích demokracie byla česká společnost vychovávána a zůstaly živé i po nastolení nedemokratických státních forem.

Události 17. listopadu se staly také inspirací v úsilí o svobodu a demokracii v r. 1968 a v r. 1989. I to by mělo zůstat pevně v historické paměti české společnosti, že vysoké školy se tehdy staly významnou částí demokratických sil v úsilí o svobodu a demokracii s tím, že k demokracii je třeba vychovávat, neboť se demokratické formy nenastolí žádným samovolným pohybem.

České vysoké školy byly uzavřeny 17. listopadu 1939 jako součást kroků k postupnému zničení českého národa prostřednictvím ochromení jeho intelektuální elity. Češi a jiní Slované měli následovat osud Židů v Evropě. Konečného cíle na této cestě se okupantům nepodařilo dosáhnout díky výsledkům druhé světové války. Současná Česká republika se hlásí k dobrým tradicím české státnosti. Patří k nim úsilí o rozvoj vzdělanosti a vědy jako hodnot, k nimž se hlásili nejvýznamnější představitelé českého státu a společnosti v minulosti.

V souvislosti s tradicemi univerzity to připomněl také prezident dr. Edvard Beneš při svém posledním projevu k jejímu výročí v dubnu 1948, když vzpomněl takových jejích osobností, jako byl Jan Hus a Tomáš Masaryk.

Vztah k hodnotám vzdělanosti jako veřejného zájmu byl vždy spojen s osudem českého národa. Za několik týdnů tomu bude 110 let, kdy konzervativně zaměřený Josef Hlávka se rozhodl veškerý svůj majetek věnovat k podpoře vzdělanosti českého národa, zejména podpoře studentů českých vysokých škol a pro založení České akademie pro

vědu, slovesnost a umění. Došel k závěru, že se český národ může spoléhat jen na sebe v době, kdy neměl svůj stát. Z těchto důvodů prostřednictvím České akademie pro vědu, slovesnost a umění a českého vysokého školství měla být vytvořena základna k zajištění budoucnosti českého národa jako vzdělaného a kulturně vyspělého člena rodiny národů.

Nechtěl se omezovat při rozvoji vzdělanosti jen na získání lepších dovedností, ale na opatření, která zajistí emancipaci české vědy důstojné místo v Evropě českému národu. Domnívám se, že je to idea, která je aktuální i v současné době, kdy se znovu opakují požadavky podporovat jen takové oblasti a obory, které přinášejí bezprostřední ekonomický užitek. Hlavní náplní každoročních setkání při příležitosti 17. listopadu však nejsou projevy, ale hudba a koncert z děl, které rezonují s touto příležitostí, a to již tradičně v provedení Sboru a orchestru Univerzity Karlovy v Praze. V minulých letech jsme měli možnost slyšet především skladby Ludwiga van Beethovena, Johannesa Brahmsa a Antonína Dvořáka. V letošním roce jsou obsahem koncertu vedle skladby J. Brahmsa především díla Bedřicha Smetany a Zdeňka Fibicha. Dovoďte mi tlumočit některé myšlenky vztahující se k tomuto uvedení. Z díla Bedřicha Smetany uslyšíme především skladbu Vyšehrad z cyklu symfonických básní Má vlast. Toto významné orchestrální dílo patří ke klasice orchestrální tvorby. Dramaturgicky navazuje na uvedení skladby Vltava před čtyřmi lety také při příležitosti 17. listopadu.

K dnešnímu provedení byl z díla Bedřicha Smetany vybrán sbor z jeho opery Braniboři v Čechách. Opera na libreto Karla Sabiny čerpá svůj námět z r. 1279, kdy české zemi byl po porážce Přemysla Otakara II. vnucen jako zemský ochránce braniborský kníže Ota. Tato vnucená ochrana přinesla pustošení země. První provedení se setkalo se značnou prodlevou. Důvody komentoval v epigramu Jan Neruda slovy: „Ta hudba nemůže a nesmí za nic stát, za prvé: není tam nic do skoku, za druhé: je to hudba pokroku, za třetí: Smetana je demokrat a skrze každé jeho árie se šklebí demokracie.“ Opera Braniboři v Čechách v době války český národ posilovala v jeho odporu k okupantům. Motiv pražské chudiny, která odmítá zotročení, jež slyšíme v tomto sboru, zněl spíše v paměti tehdy zvlášť aktuálně. Navazují na to slova jiného sboru „My nejsme luza, my jsme pražský lid“.

Skladba Zdeňka Fibicha Jarní romance na slova Jaroslava Vrchlického se zabývá spíše zimou než jarem. V době, kdy bylo toto dílo napsáno, mohli čtenáři a posluchači vnímat určitou alegorickou vrstvu – nelze přehlédnout symbolismus smrti destruktivní zimy a regeneraci v podobě sněženky, která se jako příslib nových a lepších začátků pro českou zemi téměř zázračně objeví právě tam, kde leží „mrtvola“ překonané zimy.

Z Brahmsova díla mohli hosté každoročních koncertů v minulosti vyslechnout Německé requiem. Tehdy se zdálo, že po provedení Beethovenovy Deváté symfonie by téměř cokoliv kromě Brahmsa mohlo znít jako zklamání nebo krok zpátky. Od té doby měl orchestr možnost prezentovat Dvořákovu Pátou symfonii a nyní přichází na řadu Brahmsova Druhá symfonie vD dur, která je právem často nazývána Brahmsovou nejvíce „dvořákovskou“ symfonií díky své nepopiratelné blízkosti s Dvořákovou Šestou symfonií. Je to bezpochyby jedna z nejmelodičtějších a nejromantičtějších Brahmsových skladeb, nejvíce připomínající génia Antonína Dvořáka. Její provedení je velkou výzvou pro jakýkoliv studentský orchestr.

Přeji Vám hluboké zážitky z tohoto koncertu.